

La pragmàtica i la lingüística

El que diem, el que interpretem i el que fem

Xavier Villalba

Dept. de Filologia Catalana

29 de juny de 2017

Universitat Autònoma de Barcelona

El currículum del batxillerat

Segons això, les seqüències de continguts no s'han de fer a partir de la lògica de les teories lingüístiques, literàries o dels llenguatges audiovisuals, sinó a partir d'unitats comunicatives, per fer possible la construcció de la pròpia consciència dels mecanismes de funcionament de les llengües i els llenguatges dels diferents sistemes de comunicació que la vehiculen en la nostra societat.

El currículum del batxillerat

Currículum batxillerat – Decret 142/2008 - DOGC núm. 5183

L'ensenyament de les llengües s'ha de fer a partir del seu ús en situacions comunicatives diverses que l'omplin de significat. Això suposa que, en les activitats d'ensenyament i aprenentatge de les diferents matèries cal considerar com a element central els continguts propis de cadascuna. En el cas de les matèries lingüístiques, el contingut específic és la literatura (oral i escrita) i les construccions lingüístiques i audiovisuals pròpies dels diferents mitjans de comunicació i tot allò que es pot relacionar amb la funció estètica de la llengua.

Tal y como la entiendo, la pragmática no es un nivel más de la descripción lingüística –comparable a la sintaxis o a la semántica–, ni una disciplina global que abarca todos los niveles y los supera; la pragmática es una perspectiva diferente desde la que contemplar los fenómenos, una perspectiva que parte de los datos ofrecidos por la gramática y toma luego en consideración los elementos extralingüísticos que condicionan el uso efectivo del lenguaje. En este sentido, la pragmática no pretende invadir el terreno de la investigación gramatical, sino, en todo caso, complementarlo; por ello resulta perfectamente compatible con una descripción formal del sistema lingüístico.

Escandell-Vidal, V. 2006. Introducción a la pragmática. Barcelona: Ariel.

- A la gramàtica de tota la vida, hi hem afegit la lingüística textual: tipologia de textos i cohesió/coherència/adequació.
- Els aspectes pròpiament pragmàtics queden dispersos en el comentari de textos literaris (metàfora, metonímia, ironia).
- No hem sabut mostrar la ubiqüitat dels fenòmens pragmàtics en l'ús quotidià de la llengua: no són aspectes exòtics ni merament estètics, sinó la pura essència de l'activitat comunicativa.

Guió

- 1 **Les implicatures: llegir la ment**
- 2 **Els actes de parla: dir i fer**
- 3 **Altres fenòmens**
- 4 **Conclusions**

- Mostrar la importància de la pragmàtica en el llenguatge quotidià
- Analitzar breument dos casos paradigmàtics
- Suggestir la pragmatització dels llibres de text

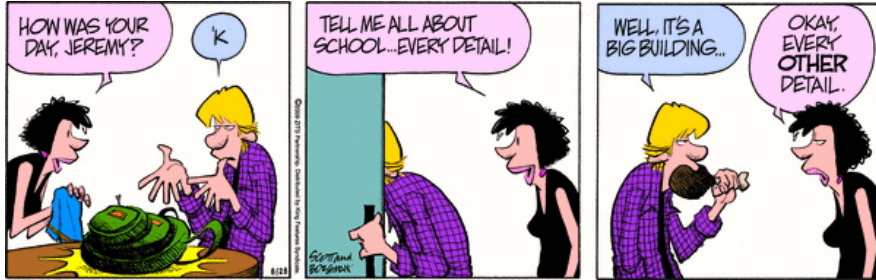
La pragmàtica en acció

<https://youtu.be/D1giqAzlaCk>

Herbert Paul Grice

Definició

Una implicatura és una inferència raonable no expressada que es pot deduir d'un enunciat segons el context i unes normes tàcites de comunicació.

Propietats II

Per tant, es poden cancel·lar sense provocar contradicció:

- (2) P(arlant)1: Puc parlar amb la Maria.
P2: La Maria és a la dutxa, però posaré el mans lliures.

Propietats I

Suposen un raonament inferencial que juga amb el que es diu i amb el context.

- (1) P(arlant)1: Puc parlar amb la Maria.
P2: La Maria és a la dutxa.
- El parlant vol ser cooperatiu.
 - La resposta del parlant no sembla rellevant a la pregunta (i.e. no és 'sí' o 'no').
 - Potser sí que és rellevant, però una resposta indirecta: És a la dutxa i, per tant, no es pot posar al telèfon.
 - Per tant, *infeireixo* que no puc parlar amb la Maria.

Normes comunicatives

Principi cooperatiu

Fes que la teva contribució a la conversa s'ajusti a l'objectiu o a la direcció de l'intercanvi comunicatiu.

Màximes conversacionals

RELACIÓ: sigues rellevant.
QUANTITAT: aporta la informació justa.
QUALITAT: digues la veritat.
MANERA: sigues clar.

Rellevància de la informació

- Màxima de RELACIÓ: sigues rellevant.

- (3) A: Em penso que la Maria no té parella.
 B: Últimament ha passat molts caps de setmana a Girona. ~→
 ...

Quantitat d'informació II

- (4) A: Quina edat tens?
 a. 41 anys.
 b. Algunes dècades.
 c. Quatre dècades, un any, tres mesos, dues setmanes, cinc dies i dues hores.
- (5) A: Has fet els deures i has endreçat l'habitació?
 B: He fet els deures. ~→ No ha endreçat l'habitació.

Quantitat d'informació I

- Màxima de QUANTITAT: aporta la informació justa.

Qualitat de la informació

- Màxima de QUALITAT: sigues veraç.
- (6) En Pere és una fura. [metàfora]
 (6) La bronquitis del box quatre no para de rondinar. [metonímia]
 (6) Rajoy té una cultura prodigiosa. [ironia]
 (6) A casa lliguem els gossos amb llonganisses. [hipèrbole]

Claredat de la informació

- Màxima de MANERA: sigues clar.

- (7) a. Vaig menjar una torrada.
b. Vaig menjar una llesca de pa que havia patit una combustió excessiva.

17

Proposta didàctica 2

Llegiu per parelles (entrevistador–entrevistat) l'entrevista al vicepresident Oriol Junqueras que publica la Vanguardia el 25 de juny del 2017:
<http://www.lavanguardia.com/politica/20170625/423672155417/entrevista-oriol-junqueras-catala.html>
 Cerqueu casos en què la resposta no respon directament la pregunta i establiu si hi ha en acció alguna implicatura i detalleu-la.

19

Proposta didàctica 1

A partir d'un text o vídeo.

Tasques individuals:

- 1 identificar la implicatura;
- 2 expressar de manera exacta què s'implica;
- 3 expressar el raonament necessari per passar del significat literal a la implicatura;
- 4 aportar algun exemple de situació personal amb una implicatura semblant,

Tasques en grup:

- 1 compartir els resultats;
- 2 proposar una solució consensuada dels punts 2 i 3;
- 3 classificar els exemples del punt 4;
- 4 construir un diàleg breu que tingui dues de les implicatures del punt 4.

18

Exercicis I

Quina mena d'inferència hem de fer per entendre l'acudit següent?
 A: Ei, vostè! No pot deixar el cotxe aquí, que han de sortir els senyors ministres.
 B: Tranquil, home, que l'he tancat bé: no me'l fotran pas.

20

Exercicis II

Indiqueu quina és la implicatura que hi ha darrere la resposta de B.
Com hi arribem?:

- 1 A: És guapo, en Jaume? B: És simpàtic. ~>
- 2 A: Va ser bo el concert de violí? B: He escoltat gats més afinats.
~>
- 3 A: T'agrada el meu vestit? B: Les sabates són maques. ~>

- Anscombe, G. Elisabeth M. (1958). *Intention*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Austin, John L. (1962). *How To Do Things With Words*. Oxford: Clarendon Press.
- Searle, John R. (1969). *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge University Press.
- Searle, John R. (1979). *Expression and Meaning: Studies in the Theory of Speech Acts*. Cambridge University Press.

Exercicis III

Completeu la resposta de B de manera que generi la implicatura donada:

- 1 A: Anem a sopar a un restaurant argentí? B: ~> Els restaurants argentins no són adequats per a vegetarians.
- 2 A: Ens trobem a la una a les Rambles? B: ~> Les Rambles són plenes de lladres.
- 3 A: Com et va anar, l'examen? B: ~> L'examen em va anar malament.
- 4 A: Com va anar, el viatge en tren? B: ~> El viatge va ser molt lent.

Valor proposicional i força il·locutiva

- (8)
 - a. En Joan ve.
 - b. Que ve, en Joan?
 - c. Que vingui en Joan!
 - d. Vine, Joan!

Mateix valor proposicional –es predica el mateix fet (venir) de la mateixa entitat (en Joan)–, però diferent valor il·locutiú: asseveració, pregunta, desig i ordre, respectivament.

Forma i funció

Noteu la distinció fonamental entre forma (modalitat oracional) i funció (força il·locutiva):

	FORMA	FUNCIO
Has trobat la nota?	oració interrogativa	pregunta
Tens hora?	oració interrogativa	petició
Qui s'ho podia imaginar, això?	oració interrogativa	afirmació
Vols callar?	oració interrogativa	ordre
Què t'empatolles?	oració interrogativa	exclamació

Força il·locutiva i acció

- (9)
- Declaro inaugurat el congrés.
 - Jo t'absolc en nom del Pare, del Fill i de l'Esperit Sant.
 - Condemno l'acusat a dos anys de reclusió.
 - Us nomeno cavaller.
 - Et maleeixo.

Força il·locutiva i acció

(10) Et prometo que et convidaré a dinar.

- **CONDICIONS SOBRE EL CONTINGUT PROPOSICIONAL:** la proposició ha d'incloure una predicació sobre un acte futur del parlant.
- **CONDICIONS DE PREPARACIÓ:** la realització de l'acte futur per part del parlant és preferible a la no-realització.
- **CONDICIONS DE SINCERITAT:** el parlant té la intenció de dur a terme l'acte promès.
- **CONDICIÓ ESSENCIAL:** la pronunciació d'una oració convencional compromet el parlant a realitzar l'acte promès.

Reflexió

Partim de la situació imaginada per E. Anscombe al seu llibre *Intention*. Un home surt a fer la compra amb una llista que li ha redactat la dona. Alhora, un detectiu el segueix i va anotant tot el que compra. Imagineu que finalment comparem les dues llistes (podem inventar-ne dues i escriure-les a la pissarra) i que trobem algunes discrepàncies.

- Situació 1: L'home ha comprat mantega, com diu a la llista, i el detectiu hi ha anotat margarina. Qui dels dos ha comès un error? Com s'esmenarà?
- Situació 2: L'home ha comprat margarina, per error, perquè a la llista hi diu mantega, i el detectiu hi ha anotat mantega. S'ha equivocat el detectiu? Si és així, és del mateix tipus que l'error de l'home? Com els esmenaran un i altre? Imagineu que quan l'home torna a casa i la dona el renya perquè no du la mantega, l'home diu: Çap problema, canvio 'mantega' per 'margarina' a la llista i solucionat!"Hi haurà una discussió matrimonial?

29

Pràctica 2

Com podem distingir entre una promesa i una amenaça?

- (11) Et prometo que tindràs el teu premi.
- (12) Et prometo que tindràs el que et mereixes.
- (13) Et prometo que tindràs una mort espantosa.

Com podem distingir entre una creença i un desig?

- (14) Crec que el meu veí fuma.
- (15) Tant de bo pogués tastar aquesta ampolla de vodka.

L'objectiu és que els alumnes identifiquin els trets comuns i les diferències d'un i altre acte de parla (projecció cap al futur, compromís del parlant, l'efecte recau sobre l'oient, tipus d'efecte).

31

Pràctica 1

Els enunciats següents poden tenir la força il·locutiva d'una invitació. Digueu en quins casos us seria més fàcil dir que no i en quins us seria més còmode d'acceptar.

SITUACIÓ: Sou al pis de la Maria. Heu anat a portar-li uns apunts perquè s'ha trencat la cama i no pot venir a classe. Els seus companys de pis estan a punt de fer el dinar.

- 1 Ens agradaria que, si pots, et quedessis a dinar amb nosaltres.
- 2 Queda't a dinar, home/dona! On mengem quatre hi mengem cinc.
- 3 Pots quedar-te a dinar, si vols.
- 4 T'has de quedar a dinar amb nosaltres.
- 5 Ara te'n vols anar? Res, dona/home, tu dinaràs amb nosaltres.
- 6 Et convidem a compartir el nostre dinar.
- 7 Vols quedar-te a dinar?
- 8 Per què no et quedes a dinar?

30

- la metonímia:
 - Es va menjar una poma.
 - El va atacar amb un ganivet.
 - Va pintar el cotxe de vermell.
- la metàfora:
 - El temps se'ns tira al damunt. / Anem cap a l'estiu.
 - És l'ànima de la festa.
- la cortesia:
 - Bones, Xavi, quedem per veure l'examen? vs. Benvolgut Xavier, seria possible quedar per veure l'examen?
 - —Digui'm el seu nom i cognoms i la data de naixement. vs. Digui'm on és el carrer dels Pirineus. (cf. —Perdoni, el carrer dels Pirineus?)

32

- Els processos pragmàtics són una part fonamental de la llengua i especialment de l'ús lingüístic.
- La reflexió sobre els mecanismes dels intercanvis comunicatius i dels actes de parla ens ajuda a fer més eficient l'expressió i la comprensió lingüístiques i, per tant, l'accés a la literatura.
- La docència hauria de trencar la dicotomia gramàtica–redacció: la pragmàtica pot fer de pont.